

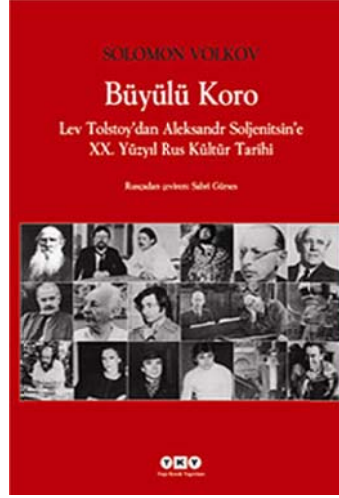
kumaş türlerinin konu olmasından söz edilmektedir. Mesela Nâbî, Nedîm, Vücûdî, Erzurumlu Hâzık, Şeyh Gâlib, Hafîd, Sâkîb bu şairlerden bazılarıdır. Halep'in *alaca, harîr, kut-nî/kutnu, sevâî ve döşemelik* gibi kumaş türlerinin değeri, bunların az bulunuyor olması ve özgünlüğü, şairlerin hayal dünyasını süslemiş; bu imge, özellikle de Halepli şair Nâbî'nin şiir dünyasında önemli bir yer işgal etmiştir. Halep kumaşı, divan şiirinde zaman zaman da *evreng* olarak anılan Hint kumaşı ile karşılaştırılmıştır. Aslında Halep kumaşı eski, Hint kumaşı ise yeni şiir anlayışının bir imgesi olmuştur.

4. Zamana Bağlı Unsurlar Bağlamında Türk Şiirinde Kuş İmgesi: Kitabın bu son bölümünde şairlerin zamanı *kuş* imgesi ile anlatmaları; pek çok şairin *kuş* ve *uç-* sözcüklerini bir arada kullanarak "*ağırlıklardan kurtulmayı, hafifliği, ferahlığı, sevinci, özgürlüğü, hızı ve hareketliliği*" ifade etmeleri üzerinde durulmaktadır (s.107). Mesela Aziz Mahmud Hüdayî'deki kuş imgesinin hızla geçip giden zamana teşbih edildiğine dikkat çekilmiş ve onun etkisinin çağdaş Türk şiirinde Ahmet Hamdi Tanpınar gibi şairlerde yankısını bulduğuna işaret edilmiştir.

Bölüm başlıklarından da anlaşılacağı üzere *Gazeller Arasında* adlı çalışma, edebiyat öğrencileri kadar Divan şiirine ilgi duyan hemen herkese seslenmektedir. Özellikle dilin akıcılığı, ele alınan konuların önemi, farklı bakış açıları ve tespitler; ufuk açıcı ve bilgilendiricidir; bu alandaki çalışmalar için de önemli bir kaynak niteliğindedir.

***

BÜYÜLÜ KORO

Serkan Acar*

Solomon Volkov, *Büyülü Koro Lev Tolstoy'dan Aleksandr Soljenitsin'e XX. Yüzyıl Rus Kültür Tarihi* (Rusçadan çev: Sabri Gürses), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2010, 326 s., ISBN: 978-975-08-1807-3.

Siyasî bir teşekkül olarak tarih sahnesine IX. yüzyılın ikinci yarısı gibi nispeten geç bir zamanda çıkan ve bu tarihten itibaren kesintisiz olarak Türklük aleyhine genişleyen Rusya, XX. yüzyılın ilk çeyreğinde muazzam bir imparatorluğa dönüşmüştü. Türkistan'da yaşayan Türk halklarının yanı sıra pek çok gayr-ı Rus unsuru da bünyesinde barındıran Sovyetler Birliği, boyunduruğu altındaki etnik topluluklara yaşam hakkı tanımayarak her türlü baskı ve şiddet aygıtla-

* Dr., Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Genel Türk Tarihi Anabilim Dalı. serkan.acar@ege.edu.tr.

rını pervasızca kullanmıştı. Öte yandan komünizmin icracısı ve hamisi olması hasebiyle emperyalist Batılı güçler tarafından yegâne düşman ilan edilen Rus İmparatorluğu bu muktedir hasımlarıyla mücadele etmek zorunda kalmış ve nihayet 1991 yılında dağılmıştı. Şüphesiz Amerika Birleşik Devletleri'nin öncülüğünde yürütülen "Anti-Sovyet Propaganda"nın önemli bir ayağını da kültür meseleleri oluşturuyordu. Nitekim 1922-1991 yılları arasında Nobel Edebiyat Ödülü'nün beş kez Sovyet muhalifi Rus yazarlara (1933 İvan Bunin, 1958 Boris Pasternak, 1965 Mihail Şoholov, 1970 Aleksandr Soljenitsin ve 1987 Yosef Brodski) verilmesi bir rastlantı sonucu olmasa gerek.

İşte Solomon Volkov tarafından telif edilen *Büyülü Koro Lev Tolstoy'dan Aleksandr Soljenitsin'e XX. Yüzyıl Rus Kültür Tarihi* adlı eser uluslararası alanda büyük savaşların ve politik çekişmelerin yaşandığı bir çağda Rusya'daki kültür-siyaset ilişkilerine ve bu bağlamda Rus kültür tarihine ışık tutmaktadır.

Beş kısım, on beş bölümden oluşan eserin *Giriş* (s. 7-11) bölümünde kültür-siyaset ilişkilerinin karmaşık yapısına işaret edilmiştir. Esasen müzikolog olan müellif kitabını adlandırırken, XX. yüzyıl Rus entelijansiyasını "Büyülü Koro" tesmiye eden meşhur tarihçi Lev Nikolayeviç Gumilev (1912-1992)'in annesi Türk-Tatar kökenli şair Anna Ahmatova (1889-1966)'dan esinlendiğini beyan etmiştir.

Fırtına Yaklaşıyor başlığını taşıyan birinci kısım iki bölümden müteşekkildir (s. 15-67). XX. yüzyılın başlangıcından Bolşevik Devrimi'ne kadar kültür-siyaset münasebetlerinin ince-

lendiği bu fasılda klasik Rus edebiyatının peygamberi sayılan Lev Nikolayeviç Tolstoy (1828-1910)'un politik zümreler üzerindeki tesiri tartışılmış ve ölümünün dünya genelindeki yansımalarından bahsedilmiştir. Ayrıca söz konusu yüzyılın hemen başında bir entelektüeller ordusuna sahip olan Rusya'daki siyasî, edebî ve sanatsal çekişmelerin tasvir edildiği bu ilk kısımda Anton Pavloviç Çehov (1860-1904) ve Maksim Gorki (1868-1936) tarafından yazılan piyeslerin halk üzerindeki tesirleri de çarpıcı bir biçimde gözler önüne serilmiştir. Örneğin, Rus tiyatro sahnelerine ilk kez hırsızları, fahişeleri ve berduşları getirmeyi başaran Gorki'nin *Ayakta-kımı Arasında* adlı oyununda sahneden savrulan *Yalan kölelerle efendilerin dinidir ve doğru özgür insanların tanrısıdır!* gibi isyankâr edebiyatın müessir şiarları toplumsal buhran döneminde bir çıkış arayan halk arasında oldukça etkili olmuştur.

Dört bölümden oluşan ikinci kısmın başlığı *Felaketler Zamanı*'dır (s. 71-137). 1917 yılında Bolşevikler iktidara gelince, yeni komünist kültürün yaratılması ve entelijansiyanın buna dâhil edilmesi gerekiyordu. Gerçek anlamda komünizme inanan sanatçıların yanı sıra devlet teröründen çekinen entelektüeller de resmi ideolojiye çabucak intibak etmek zorunda bırakılmışlardı. 21 Ocak 1924 günü diğer Bolşevik liderlerine nispetle ideolog ve teorisyen tarafı ağır basan Lenin ölünce onun kadar kültürlü olmayan Stalin, Sovyet halklarının uygarlaştırılması görevini üstlenmek zorunda kalmış ve yeni Sovyet insanının karakteristik özelliğini; *Ruslara özgü devrimci hamleyle Amerikan işkolikliğinin bir bileşimi* olarak ilan etmişti. Ancak hiç yurt

dışına çıkmaması ve Batı medeniyeti- nin politik ve kültürel elitleriyle tanışıklığının bulunmaması Stalin için büyük eksiklikti. Bununla birlikte söz konusu dönemde Rusya'dan kaçan Sovyet muhalifi elitlerin sayısı da azımsanmayacak boyutlara ulaşmıştı. Nitekim sadece Berlin'de düzinelerce dergi ve gazete yayımlayan, Rus diasporasına ait yetmiş kadar yayınevi bulunuyordu.

Stalin'le Randevu başlıklı üçüncü kısım üç bölümden oluşur (s. 141-185). Sovyet istibdadının doruk noktasına ulaştığı Stalin döneminde telif edilen binlerce makale ve kitaba rağmen sosyalist gerçekliğin anlamı henüz yakalanamamıştı. Bu devirde sanatsal ve mimarî faaliyetlere büyük ehemmiyet verilmişti lakin Bolşevik Halk Eğitim Komiseri Anatoli Lunaçarski (1875-1933)'nin de dürüstçe itiraf ettiği gibi: *Sovyet sanatı temelde hiçbir şekilde dinsel sanattan farklı değildi.*

Bu konudaki görüşlerini dile getiren müellife göre: "Lenin'in ölümünden sonra ortaya çıkan kült onu Tanrı Baba, Stalin'i de oğul olarak tasvir ediyordu. Lenin ve öldükten sonra Stalin Moskova'nın Kızıl Meydanı'ndaki bir mozolede Komünist azizlerin kutsal eşyaları gibi sergilendi. Stalin dönemi mimarisi de aynı amaca hizmet ediyordu. Batılı şehirlerde kesin yararçı amaçlara hizmet eden metro bile Moskova'da bir sergi olarak kullanılıyordu. İstasyonlar yabancılar için zorunlu turun bir parçası olan seküler tapınaklar olmuştu" (s. 147).

Stalin'in 1935 yılında tutukladığı aydınlardan biri de meşhur tarihçi Lev Nikolayeviç Gumilev idi (ölünceye kadar toplam dört kez tutuklandı) ve ancak annesi Anna Ahma-

tova'nın Stalin'e yazdığı bir rica mektubu üzerine serbest bırakılmıştı. Ancak oğluna şefaatçi olmasına rağmen Ahmatova'nın da başı dertten kurtulmuyordu. Nitekim 21 Ağustos 1946 tarihinde şiirlerinin gençliğe zarar verdiği gerekçesiyle suçlandı ve Parti Merkez Komitesi'nin Stalinist sözcüsü Jdanov, şair için şu ifadeleri kullandı: "Ahmatova ya bir rahibe ya bir fahişe ya da ahlaksızlığı ibadetle birleştiren fahişe ve rahibe" (s. 181).

Buzlar Çözülür ve Donarken üç bölümden oluşan dördüncü kısmın başlığıdır (s. 189-238). 5 Mart 1953 tarihinde Stalin'in ölmesiyle birlikte yeni bir dönem başlamıştı. Bununla birlikte Sovyet muhalifi Rus yazarların Batı'da yayınlanan kitapları ancak yabancı turistler, Sovyet denizciler ve heyetlerle yurtdışına gidip gelen Sovyet yurttaşları tarafından gizlice getirilebiliyordu. Müellifin deyimi ile: "ağırlığınca altın değerinde olan bu kitaplar" daktilo ya da istinsah yoluyla kopyalanarak elden ele dolaşıyordu. Sadece 1968 yılında uluslararası mektup hattında Sovyet karşıtı içeriğe sahip ve politik açıdan zararlı olduğu gerekçesiyle 114 binden fazla mektup ya da pakete el konulmuştu.

Dahası Boris Pasternak (1890-1960) tarafından telif edilip, XX. yüzyıl Rus entelijansiyasının yaşadıkları anlatan *Doktor Jivago* isimli roman da bu dönemde yayınlanmış ve 1958 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'ne lâyık görülmesiyle Sovyetler Birliği'nde ciddi bir skandala dönüşmüştü. Stalin'den bile daha eğitimsiz olduğu belirtilen Hruşçov'un bu konudaki tutumu ise kitaba yansıdığı biçimiyle gerçekten trajikomiktir.

Yine üç bölümden oluşan son kısmın başlığı *Değişim Zamanı*'dır (s. 241-311). Lenin'e ait söylemlerin

Stalin sonrası Sovyetler Birliği'nde en yüksek bilgelik sayıldığına dikkat çeken müellif bu bölümde ağırlıklı olarak Aleksandr Soljenitsin (1918-2008) ve eserlerine temas etmiştir. Özellikle başyapıtı olan *Gulag Takım Adaları* başlıklı kült kitabın Sovyetler Birliği'nin dağılmasına sebep olan eser olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca henüz Türkiye'de tam olarak anlaşılabilen *etnogene* kavramının müessisi olan Lev Nikolayeviç Gumilev'den de bu son bölümde epeyce bahsedilmiştir. *Dizin* (s. 313-326) ile sona eren kitabın bibliyografyası bulunmamaktadır.

Sonuç olarak, Solomon Volkov'un kitabı Sovyetler Birliği'nin kültürel yapısının siyasî olaylarla ustaca harmanlanarak tasvir edildiği muhteşem bir eserdir. Özellikle Sovyet liderlerinin edebiyat ve sanat çevrelerine karşı, olumlu ya da olumsuz, gösterdikleri ilginin boyutu gerçekten hayret vericidir. Ayrıca uluslararası üne sahip Rus edebiyatçı ve sanatçılarının yaşamlarıyla ilgili anlatılan enteresan anekdotlar kitabın okura verdiği hazı bariz biçimde arttırmaktadır. Eserin çevirisi oldukça kaliteli ve akıcıdır. Fakat kimi zaman Türkçe karşılıkları olmasına rağmen bazı kelimelerin Türkçeleşmiş İngilizce biçimleri tercih edilmiş ve lisan iffeti yeterince gözetilmemiştir. Kusur olarak algılanabilecek bu husus mütercim içtihadı olduğundan mazur görülebilir.

Sovyetoloji çalışmaları bütün dünyada hız kazanmışken yurdumuzda bu alana henüz kimsenin yönelmesi büyük bir noksanlıktır. Ayrıca Türkiye'deki toplam tarihçilerin yarısının cumhuriyet tarihçisi olduğubilinmektedir. Buna rağmen Sovyet tarihine ilgi gösterilmemesi gerçekten izahtan ilişkisizdir.

